

بازی‌های محلی سیستان و بلوچستان

بازی‌ها به طور عام دارای یک بار فرهنگی هستند. بازی‌های بومی، قبیله‌ای، محلی و سنتی ایرانی علاوه بر بار فرهنگی، از جذابیت و تنوع بالایی نیز برخوردار هستند. با توجه به پهنای اقلیمی، قومی و قبیله‌ای در ایران، انواع بازی‌ها با هدف‌های خاص طراحی شده و میان مردم رایج بوده است. در استان سیستان و بلوچستان نیز بازی‌های سنتی از تنوع خاصی برخوردار هستند. از پرتعدادترین بازی‌های بومی و محلی شمال استان «کشتی کج گردان» و از بازی‌های جنوب این استان «خسو خسو» را می‌توان نام برد. در این مقاله به معرفی بازی‌های محلی استان پرداخته می‌شود.

بازی کبیدی، نمایش قدرت

کبیدی یکی از بازی‌های بومی و محلی است که با هدف تقویت همکاری، سرعت، عکس‌العمل و نمایش قدرت افراد انجام می‌شود. این بازی در دو تیم ۲۰ نفره با حداقل ۱۵ و حداکثر ۳۰ سال سن بازیکنان، در زمینی به ابعاد ۵ در ۱۲ متر برگزار می‌گردد. نحوه انجام این بازی به این گونه است که ابتدا بازیکنان روبه‌روی همدیگر می‌ایستند. تیمی که قصد شروع بازی را داشته باشد از خط وسط، داخل زمین حریف می‌شود. فرد مهاجم با گفتن مداوم کلمه «کبیدی» یا «کودی» با حفظ نفس خود سعی می‌کند تا در حال گفتن کلمه کبیدی به یکی از اعضای تیم حریف دست بزند. سپس به زمین خود بازگردد. در صورتی که فرد مهاجم نفسش قطع شود یا توسط تیم حریف گرفته شود باید زمین را ترک کند. این بازی بیشتر در زمین‌های خاکی و ریگزارها با پای برهنه انجام می‌شود. قدرت و سرعت در این بازی حرف اول را می‌زند.

بازی خسوخسو، پرتفردار مثل فوتبال

این بازی به اندازه فوتبال طرفدار دارد و اولین دوره لیگ این رشته نیز در کشور برگزار شده است. بازی خسو به این صورت است که دو تیم شش نفره در دو طرف میدان مستطیل شکلی که هر نیمه آن ۸ متر در ۱۰ متر است قرار می‌گیرند. در انتهای هر طرف نیز یک مربع یک متر در یک متر قرار دارد که به آن «اته» می‌گویند. هر تیمی که بتواند اته (هدف) را تسخیر کند یا سردار تیم مقابل را بزند، برنده است. در بازی خسو تیم مدافع یک بازیکن در اختیار دارد که باید پیشانی‌بندی داشته باشد تا از سایر بازیکنان قابل شناسایی باشد. این بازیکن "سردار" نامیده می‌شود. اگر تیم مهاجم بتواند سردار را از گردونه بازی خارج کند، تیم دارای سردار آن مرحله را باخته و باید نوبت عوض شود. شرط سوختن سردار و بازیکن بازی خسوخسو این است که دست بازیکن در موقع بازی باید به شست پایش با شد. اگر از پایش جدا شود آن فرد از گردونه بازی خارج می‌شود و اگر این بازیکن "سردار" باشد دیگر بازی ادامه نمی‌یابد.

توطن سواری (زابل)

این بازی شبیه مسابقه قایقرانی است و بین افرادی که در راندن قایق بومی توطن مهارت دارند برگزار می‌شود. به برندگان جوایزی تعلق می‌گیرد.

کیچ زور (زابل)

قطعه زمینی را برای بازی انتخاب می‌کنند، بازیکنان هر گروه در قسمتی از زمین مستقر می‌شوند. داور کیچ که همان استخوان است را به هر دو گروه نشان می‌دهد. سپس آن را به وسط زمین پرتاب می‌کند. افراد دو گروه هجوم می‌آورند تا کیچ را بردارند. هرگاه کسی کیچ را به دست بیاورد دیگران به او حمله می‌برند تا کیچ را از دست او در بیاورند. هر گروه که کیچ را به داور تحویل دهد بازی را برده است.

گل گل (زابل)

از جمله بازی‌های شبانه روستاهای شهرستان زابل که پس از فراغت از کار روزانه در کوچه یا میدان ده انجام می‌شود، بازی گروهی گل گل است. این بازی دو تیم به نام "گل گل" دارد. تعداد بازیکنان هر تیم معمولاً از ۵ تا ۱۰ نفر است. محل بازی کوچه یا میدان محل است. طول زمین بازی حدود ۳۰ متر می‌باشد. هر تیم دارای یک سردسته است. این بازی نیازی به وسیله ندارد.

چوب بازی (چابهار)

دایره بزرگی از جمع بازیکنان تشکیل می‌شود. همراه با نوای ساز و دهل چوب بازی با حرکات آرام و منظمی آغاز می‌شود. به تدریج همراه با تند شدن آهنگ حرکات هم تندتر و تندتر می‌شود. در این حرکات بازیکنان چوب‌های خود را به هم می‌کوبند. کوچکترین غفلت باعث اصابت چوب به بدن بازیکنان می‌شود. هر بازیکن دو چوب در دست دارد و با آهنگ دو قدم به جلو برداشته، یک قدم به عقب برمی‌گردد و یکبار به دور خود می‌چرخد. وقتی بازیکن دو قدم جلوتر می‌رود باید چوب‌های خود را به صورت ضربدر در مقابل صورت خود نگه دارد. هر بازیکن وقتی برمی‌گردد با بازیکن پشت سری خود نیز به بازی می‌پردازد. این بازی بر پایه مهارت و استقامت استوار است.

چل بازی، تقویت عضلات بدن

چل بازی گروهی است که بین دو تیم با نفرات مساوی ۵ نفره انجام می‌شود. این بازی از جمله بازی‌های محلی است که در رودهای پرآب و در محل‌های عمیق یا استخر و دریا می‌تواند انجام شود. این بازی در روستاهای ایرانشهر متداول است. بازی توسط یک نفر داوری و قضاوت می‌شود. این بازی نقش موثری در تقویت سرعت و عضلات بدن دارد. در این بازی هر گروه در یک طرف رودخانه یا استخر قرار می‌گیرند. داور یک تکه چوب کوچک (۵ تا ۱۰ سانتی متر) را وسط رودخانه یا استخر و میان دو تیم پرتاب می‌کند. افراد هر تیم با شنا و آب‌پاشیدن به طرف یکدیگر از پیشروی گروه دیگر خودداری می‌کنند. خود را به محل اولیه می‌رسانند و یافتن چوب را اعلام می‌کنند. هر تیم که امتیاز بیشتری کسب کند، برنده است.

بازی تیت، سرعت عمل و چابکی

بازی تیت یک بازی سرگرم کننده است که نیاز به سرعت عمل و چابکی دارد و با ۱۰ الی ۱۶ نفر انجام می‌شود. در این بازی ابتدا افراد به دو گروه در محیط مربع شکل یا دایره مانند تقسیم می‌شوند. یک گروه گرگ هستند و گروه دیگر را دنبال می‌کنند. آنها افراد گروه حریف را گرفته و به بیرون از محیط زمین هدایت می‌کنند و مانع از ورود اعضای تیم حریف به زمین می‌شوند. اگر تا پایان بازی کسی از اعضای تیم حریف بتواند وارد زمین بازی شود و کلمه «تیت» را بگوید تمامی اعضای تیم آزاد می‌شوند. بازی به نفع تیم حریف ادامه پیدا می‌کند. در غیر این صورت بازی به نفع تیم گرگ تمام می‌شود و جای تیم گرگ با تیم حریف جابه‌جا می‌شود و از آن پس تیم حریف گرگ شناخته می‌شود.

بازی لگوش، از دیار نخلستان

بازی لگوش، بازی سرگرم کننده ای است که بیشتر در نخلستان‌های بلوچستان انجام می‌شود. تعداد افراد شرکت کننده در آن بین ۵ تا ۲۰ نفر متغیر است. در این بازی یک نفر به عنوان گرگ شناخته می‌شود. او یک «لنگ» (زیرانداز یا روانداز بلوچی) در دست دارد که به حالت بافتنی آراسته شده است. در این بازی همه شرکت کنندگان برای نجات از دست گرگ به درختان پناه می‌برند. گرگ با «لنگ» خود به دنبال افراد می‌رود و وقتی فردی را با این لنگ بزند آن فرد گرگ می‌شود. در نهایت لنگ به گرگ جدید تحویل داده شده و بازی به همین منوال ادامه خواهد داشت.

بازی کپگ، بازی کودکان و نوجوانان

این بازی را با ۱۰ الی ۱۲ نفر می‌توان انجام داد که عمدتاً کودکان و نوجوانان این بازی‌ها را انجام می‌دهند. برای انجام این بازی بایستی دایره‌ای روی زمین رسم شود و افراد در دو گروه تقسیم‌بندی شوند. سپس سرگروه تیم بهترین‌های گروه را برای مسابقه وارد زمین می‌کند. افراد با گرفتن یکی از پاهای خود با تنه زدن به یکدیگر به نبرد با هم می‌پردازند. در نهایت هر کسی در برخورد با فرد مهاجم به زمین بیفتد به عنوان بازنده باید زمین مسابقه را ترک کند.

بازی دلکی، نشانه

این بازی بین دو گروه پنج نفره انجام می‌شود. گروه اول در فاصله حدود ۱۰ متری و پشت یکدیگر به فاصله ۱ متر می‌ایستند. گروه دوم نیز در جای خود باقی می‌مانند و چاله‌ای به عرض ۲۰ سانتی‌متر ایجاد می‌کنند. سپس یک چوب کوچک ۲۰ سانتی به صورت موازی در این چاله قرار می‌گیرد. به طوری که نصف این چوب در چاله و نصف دیگر در بیرون از چاله قرار گیرد. سپس با چوب یک متری دیگری به چوب داخل چاله ضربه‌ای وارد

می شود تا به هوا پرتاب شود. سپس ضربه‌ای دیگر به آن وارد می شود تا به سمت حریف حرکت کند. در صورتی که گروه حریف بتواند چوب را در هوا مهار کند برنده اعلام می شود، در غیر این صورت بازی از ابتدا شروع می شود.

هلاری، بازی کلات (قلعه)

هلاری یک بازی هیجان انگیز است که برای شروع آن نیاز به وسایلی داریم که به دست خودمان ساخته می شود. وسایل لازم در این بازی توپ پور (نوعی توپ از جنس پیش، برگ خرما) و دستک چوب برای زدن توپ است. نحوه انتخاب یار در بازی سنتی هلاری این گونه است که ابتدا بازیکنان به دو گروه تقسیم می شوند. به سرگروه ماتوکان می گویند. سرگروه‌ها یارهای خود را به طور مساوی انتخاب می کنند. برای انتخاب یار، افراد دو نفر – دو نفر با همدیگر به کنار رفته و برای خود نامی انتخاب می کنند. مثلاً یکی شتر و یکی گاو، بعد پیش ماتوکان آمده و می گویند گرگری گاو می خری یا شتر؟ ماتوکان هر کدام را انتخاب کرد، آن فرد یار او می شود.

روش بازی هلاری هم این طور است که ابتدا دو دایره در قسمت میدان بازی به فاصله تقریباً ۱۰۰ متر کشیده شده و یارهای گروهی که شروع کننده بازی هستند، داخل دایره و گروه دیگر در میدان قرار می گیرند. زمین بازی به صورت محل آغاز معروف به "مبدأ" و مقصد بازی به نام "کلات" تقسیم شده است. کلات همان دژ است. بعد از تعیین نوبت بازی ابتدا یکی از افراد گروه داخل میدان، توپ را به دست گرفته و برای گروه داخل دایره می اندازد و هر فرد در نوبت بازی حق یک بار زدن را دارند. اگر دستک به توپ نخورد سب (سوختن) می گویند. هرکس که سوخت، باید داخل دایره منتظر زدن فرد بعدی باشد تا در فرصت مناسب که یکی از یارانش توپ را زد و به فاصله دورتری انداخت، بتواند به کلات فرار کند. اگر توپ به فاصله خیلی دور بیفتد، می تواند برود و برگردد. اگر این کار را انجام دهد، امتیاز زدن توپ را خواهد داشت. در هلاری اگر توپ را حریف در هوا بگیرد یک امتیاز است و به آن هل می گویند. اگر گروه شروع کننده امتیاز داشته باشد، می تواند امتیاز را پایاپای کند و گرنه باید بازی را به حریف مقابل واگذار کرده و خود و یارانش بیرون دایره در میدان برای گرفتن توپ بروند.

بازی گلک (گلوک)

این بازی در اکثر شهرهای بلوچ نشین رواج دارد. نوعی بازی محلی محسوب می شود که اکثرا دخترها این بازی را انجام می دهند. کمابیش پسرها از انجام این بازی که آن را نوعی بازی دخترانه می شمارند پرهیز می کنند. برای انجام این بازی می توان از دو یا سه نفر شروع و تا شش و هفت نفر نیز استفاده کرد. از پنج سنگ برای بازی کردن استفاده می شود. ابتدا هر پنج سنگ را داخل دست می گیرند و به سمت زمین با احتیاط می اندازند به طوری که از هم دور نشوند. برای برنده شدن هر چه سنگ ها به هم نزدیک تر شوند راحت تر است و بلعکس. از سنگ های افتاده روی زمین یک سنگ را به عنوان شاهد برداشته و به سمت بالا پرت می کنند. در همان لحظه هنوز به زمین نیفتاده یک سنگ دیگر را برمی دارند. دو باره پرتاب می کنند. دو سنگ را سه بار پرت می کنند. نهایتا همه سنگ ها را با هم بر می دارند. سپس همه سنگ های جمع شده را با هم تا حدودی به بالا پرت می کنند و با پشت دست جمع می کنند. اگر در هریک از مراحل سنگی به زمین افتاد و یا در مرحله انداختن به زمین دو سنگ و یا بیشتر به هم چسبیدند؛ سوخته به حساب می آیند. نوبت به نفر بعدی می رسد. این بازی به قدری ادامه می یابد که نفرات یکی یکی همه ی سنگ ها را تا مرحله پشت دست جمع کنند و برنده شوند.

سخن پایانی

مردم خونگرم بلوچستان با وجود پیشرفت تکنولوژی در عصر ارتباطات و هوشمند سازی و سایل سرگرمی در جهان باز هم اصالت، فرهنگ، آداب و رسوم گذشته خود را به بهترین شکل ممکن در اوقات فراغت و دورهمی

های فامیلی و دوستانه حفظ کرده‌اند. لذا با یک فضا سازی مناسب می‌توان به خوبی از بازی‌های بومی و محلی برای سرگرم کردن کودکان و جوانان استفاده کرد.

در تنظیم این مقاله از منابع زیر استفاده شده است:

<https://www.borna.news/>

<https://mayarjal.ir/>

<http://localgames.blogfa.com/>

تهیه و تنظیم: آيسان پژوهان فر